

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA AXLOQIY TARBIYANING UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI

Abdiyeva Dilshoda Davron qizi "Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi" yo'nalishining 4 kurs talabasi

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axloqiy tarbiya uzluksiz ta'lim tizimining muhim bir qismi sifatida qaraladi, chunki bu yosh bolalarda axloqiy va ma'naviy fazilatlarni shakllantirishning boshlang'ich bosqichidir. Axloqiy tarbiya nafaqat bolalarning to'g'ri va adolatli xulq-atvorini rivojlantirishga, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy muhitga moslashishiga va kelajakdagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli bo'lishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Uzluksiz ta'lim tizimi — bu ta'lim jarayonining bir-biri bilan bog'langan va bir butun tizim sifatida qaraladigan shaklidir. Bu tizimda har bir bosqich o'zaro uzviy aloqada bo'lib, bir bosqichda o'rganilgan bilim va ko'nikmalar keyingi bosqichlarda mustahkamlansa, har bir yangi bosqich o'zining oldingi bosqichiga tayyorlanish sifatida ishlaydi.

Maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim va o'rta ta'limning uzluksiz tizimi doirasida, maktabgacha ta'lim bosqichi — bu ta'lim jarayonining birinchi va eng muhim bosqichi hisoblanadi. Ushbu bosqichda bolalarga nafaqat akademik bilimlar, balki axloqiy qadriyatlar ham o'rgatiladi, chunki maktabgacha yoshdagi bolalar dunyoni va o'z atrofidagi odamlarni tushuna boshlaydilar. Bu davrda olingan axloqiy ta'lim bolaning keyingi ijtimoiy hayoti, maktabdagi o'qish faoliyati va hayotining asosini tashkil etadi. Axloqiy tarbiya nafaqat bolalarning to'g'ri va adolatli xulq-atvorini rivojlantirishga, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy muhitga moslashishiga va kelajakdagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli bo'lishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiya, bolalarning shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatda to'g'ri va o'rnatilgan insonlar bo'lib o'sishiga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'z shaxsiyatini rivojlantirayotgan bir davrda bo'ladi. Bu bosqichda bolalar axloqiy qadriyatlarni o'rganish va ularga mos keladigan xulq-atvorni shakllantirish orqali o'zlarining ijtimoiy, emotsional va intellektual rivojlanishini boshlaydilar. Shuningdek, ular odob-axloq me'yorlari, hurmat, rahmshafqat va boshqalar kabi asosiy axloqiy tushunchalarni o'rganadilar.

Axloqiy tarbiya maktabgacha yoshdagi bolalarga quyidagi muhim fazilatlarni o'rgatishga yo'naltirilgan:

- Boshqalarni hurmat qilish va qadriga yetish: Bolalar boshqalar bilan o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlarni rivojlantirishi kerak. Bu, nafaqat ularning yaqin

atrofidagi kattalar bilan, balki tengdoshlar va hatto begona odamlar bilan ham to'g'ri munosabatlar o'rnatishlariga yordam beradi.

- Adolat va halollik: Bolalarga adolatli bo'lish va halol xulq-atvorni o'rgatish, ular o'z xatti-harakatlarini boshqalar bilan solishtirganida adolatni tushunishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, ularning shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatlarini his qilishlariga yordam beradi.

- Rahm-shafqat va yordamsevarlik: Maktabgacha yoshdagi bolalar rahm-shafqat, yordam berish va boshqalarga e'tibor berish kabi ijtimoiy fazilatlarni o'rganishlari kerak. Bu fazilatlar bolalar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashga va jamoa ichidagi ijtimoiy birligini oshirishga xizmat qiladi.

- O'zini tutish va ijtimoiy qoidalarga rioya qilish: Maktabgacha yoshdagi bolalar o'z xulq-atvorlarini boshqarishni, turli vaziyatlarda o'zini tutishni o'rganishlari kerak. Bu ularning kelajakda ijtimoiy qoidalarga, yuridik me'yorlarga va axloqiy prinsiplarga rioya etishlarini ta'minlaydi.

- Mas'uliyat va mehnatsevarlik: Bolalarga o'z qarorlarining natijalarini anglash va mas'uliyatni olishni o'rgatish, kelajakda ularni mustaqil va mas'uliyatli shaxslar sifatida shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiya o'qituvchilar tomonidan turli metod va shakllarda amalga oshiriladi:

- O'yinlar orqali tarbiya: O'yin — maktabgacha ta'limning eng muhim vositalaridan biridir. O'yin jarayonida bolalar o'zlarini erkin ifodalashadi, boshqalar bilan hamkorlik qilishadi va birgalikda muammolarni hal qilishadi. Bu jarayon orqali bolalarga axloqiy qoidalar va xulq-atvor me'yorlari o'rgatiladi. Bolalar o'yinda va faoliyatlarda ko'p narsalarni o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yinlar va guruhviy faoliyatlar yordamida bolalarga to'g'ri va noto'g'ri xulq-atvorlarni tushuntirish, rahm-shafqat va yordam berish kabi axloqiy qadriyatlarni singdirish mumkin.

- Ertaklar va hikoyalar: E'tiborli ertaklar va hikoyalar bolalarga axloqiy saboqlarni yetkazishning samarali usulidir. Har bir ertakning ma'nosi, saboqlari va ularning hayotga ta'siri bolalar uchun o'rnak bo'lishi mumkin. Masalan, mehr-muhabbat, adolat va haqiqiy do'stlik haqida so'zlaydigan hikoyalar bolalarda shunday xulq-atvorlarni rivojlantiradi.

- Didaktik o'yinlar va mashqlar: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun didaktik o'yinlar axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda samarali bo'ladi. Bu o'yinlar yordamida bolalar o'zaro yordam berish, adolatli bo'lish, o'zini boshqarish kabi fazilatlarni o'rganadilar. Bolalar adabiyotini, ayniqsa ertaklar va hikoyalarni o'qish orqali, ularga axloqiy saboq berish mumkin. Har bir ertak yoki hikoyaning bir sababi va xulosa qismi bolalarga axloqiy darslarni berish imkonini yaratadi.

- Modellar va namuna ko'rsatish: Ota-onalar, tarbiyachilar va ustozlar bolalar uchun axloqiy xulq-atvorning eng yaxshi namunasi. Bolalar kattalarning xatti-harakatlarini ko'rib, o'rganadilar, shuning uchun kattalar o'zlari ham to'g'ri xulq-atvorni namoyish etishlari zarur.

- Suhbatlar va muhokamalar: Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar bilan axloqiy masalalar yuzasidan suhbatlar o'tkazish, ular bilan turli vaziyatlarni muhokama qilish, qanday xulq-atvor to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini tushuntirish ham muhim. Maktabgacha ta'lim muassasasidagi tarbiyachilar va ota-onalar bolalarga yaxshi namuna ko'rsatib, ular bilan ijobiy muloqotlar orqali axloqiy tarbiya berishlari kerak. Ota-onalar va tarbiyachilar bolalarga hurmat va mehr-muhabbat ko'rsatishlari, to'g'ri xulq-atvor va muomala qoidalarini amalda ko'rsatishlari zarur.

Maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiya berish, nafaqat bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, balki butun jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham xizmat qiladi. Yosh bolalar axloqiy asoslarda shakllanadigan ijtimoiy qadriyatlar jamiyatning ahloqiy asoslarini yaratadi. Maktabgacha ta'limdagi axloqiy tarbiya quyidagi asosiy jihatlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

- Jamoaviy ruhni rivojlantirish: Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar o'rtasida jamoa ruhini shakllantirish, bir-birini qo'llab-quvvatlash va umumiy maqsadga erishish uchun birga ishlashni o'rgatish.

- Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish: Axloqiy tarbiya yordamida bolalar o'zaro munosabatlar, guruhda ishlash va boshqalar bilan do'stona aloqalar o'rnatish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganadilar. Axloqiy tarbiya bolalarga jamiyatda o'z o'rnini topish, boshqalar bilan munosabatlarni o'rnatish va o'zaro hurmatni mustahkamlashni o'rgatadi. Bu, o'z navbatida, ular maktabda va undan keyin hayotda muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi.

- Mas'uliyatli shaxslar yetishtirish: Maktabgacha ta'limdagi axloqiy tarbiya bolalarda kelajakda jamiyatga foydali va mas'uliyatli shaxslarni shakllantirishga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga turli axloqiy qadriyatlar haqida ma'lumot berish va ulardan qanday foydalanish kerakligini tushuntirish muhimdir. Bolalarga o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishni o'rgatish orqali ular o'z xulq-atvorini yaxshilashga va yanada ijobiy shaxsiyatga ega bo'lishga yordam beriladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiya uzluksiz ta'lim tizimining muhim bosqichini tashkil etadi. Bu davrda bolalarda axloqiy qadriyatlar va shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish, ularga ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish nafaqat ularning keyingi ta'lim bosqichlarida, balki kelajakdagi hayotlarida ham muvaffaqiyatli bo'lishlariga katta hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika" darslik.2013 y.

2. M.Hakimova, M.Ma`rufova “Bolalarni ijtimoiy moslashuvi” 2021 y.
3. Chorjeva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
4. Choriyeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
5. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
6. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
7. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
8. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.
9. Babayeva D.R. Nutq o`stirish nazariyasi va metodikasi. O`quv qo`llanma.T.: TDPU, 2017.
10. Yo.Irisbayeva “Bolalarni maktabga tayyorlash” o`quv slubiy qollanma 2019 y.
11. www.mdo.uz – O`zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta`lim vazirligi sayti.
12. <http://www.lex.uz>– O`zbekiston Respublikasi Qonun xujjatlari ma`lumotlar milliy bazasi sayti.